

Červek, Zdeněk

**Některé otázky jednoty výuky marxismu-leninismu v systému
světónázorové výuky na vysokých školách**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada
sociálněvědná. 1983, vol. 32, iss. G27, pp. [7]-23*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111241>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZDENĚK ČERVEK

NĚKTERÉ OTÁZKY JEDNOTY VÝUKY MARXISMU-LENINISMU V SYSTÉMU SVĚTONÁZOROVÉ VÝCHOVY NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Při studiu dokumentu ministerstva školství ČSR „Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy“, který vychází ze závěrů XIV. sjezdu KSČ a dalších stranických dokumentů a který má charakter komplexního kulturně politického programu těsně navazujícího na záměry KSČ ve všech ostatních oblastech politiky, vidíme, že důsledně podtrhuje otázky vědeckého plánování vyučovacího procesu s plným využitím didaktických zásad.

Vědecké plánování vyučovacího procesu se opírá o čtyři hlavní principy. Prvním z nich je princip komunistické výchovy, který určuje politický profil absolventa. Druhý princip vymezuje obsah teoretické a odborné přípravy a můžeme jej formulovat jako princip široké obecně vědecké přípravy a spojení studované teorie s následující praktickou činností studenta. Třetí princip bere v úvahu psychofyziologické možnosti studentů a lze jej formulovat jako princip uplatnění „... optimálního studijního zatížení studentů a zásad duševní hygieny“.¹ Čtvrtým principem je princip návaznosti a vzájemné souvislosti mezi předměty a uvnitř předmětů. K tomuto problému řekl V. P. Jeljutin, ministr vysokého a středního odborného školství SSSR, na poradě skupiny expertů socialistických zemí v Moskvě v roce 1972: „Plánování bude neúplné a nekvalitní, nebudeme-li přihlížet ke vztahu mezi předměty a uvnitř předmětů.“²

Tyto principy se vztahují k plánování vyučovacího procesu jako celku, ale ve svých důsledcích nebo i přímo se týkají i jednotlivých předmětů a tedy i výuky marxismu-leninismu.

Za uplynulých 30 let, po které se marxismus-leninismus na vysokých školách vyučuje, jsme u nás, ale i v jiných socialistických zemích, získali řadu cenných zkušeností a poznatků, které nám umožňují výuku teorie světového názoru uskutečňovat na stále vyšší úrovni. Tím ovšem nemá být řečeno, že se s dosaženým stupněm můžeme spokojit, právě naopak. XXVI. sjezd KSSS a XVI. sjezd KSČ zdůraznily nutnost zkvalitňování výuky marxismu-leninismu na vysokých školách jako základního

¹ Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy, dílčí projekty, 1976, str. 87.

² Jeljutin, V. P.: Organizace vyučovacího procesu a jeho řízení na vědeckém základě, Praha 1972.

prostředku při formování světového názoru socialistické inteligence — absolutů našich škol.

Bylo by vážnou chybou nevidět, že stále ještě existují slabší místa v procesu výuky a výchovy k vědeckému světovému názoru, která by se do budoucnosti mohla stát, vzhledem k neustále rostoucímu významu komunistického uvědomění ve všech oblastech lidské činnosti v rozvíjející se socialistické společnosti, stále vážnější překážkou dosažení cílů vytyčovaných v oblasti komunistické výchovy.

Jednou z oblastí, která není v procesu předávání teorie světového názoru dostatečně zpracována a v praxi realizována, je oblast související především s výše uvedeným principem návaznosti a vzájemné souvislosti předmětů, kterýžto princip, aplikovaný na výuku marxismu-leninismu, bychom mohli zahrnout do širšího principu jednoty marxismu-leninismu. Tento princip je všeobecně znám a uznáván. Na druhé straně je však skutečností, že integrální součásti marxismu-leninismu — marxistická filozofie, politická ekonomie, vědecký komunismus — jsou samostatnými vědními obory s vlastním předmětem a vlastním vývojem, a že jako takové jsou na vysokých školách také vyučovány specializovanými pracovníky, začleněnými do specializovaných pracovišť, i když v jednotném rámci ústavů marxismu-leninismu. To implikuje možnosti nesouladu při výkladu některých společných kategorií, nežádoucí překrývání, opakování a kolize na straně jedné, nebo vzniku bílých míst na straně druhé, atp. Nejtěžší ztrátou je však nevyužívání existujících možností plynoucích ze vzájemných návazností. Velmi závažným negativním důsledkem nerespektování principu jednoty součástí marxismu-leninismu jsou jeho dopady ve výchovné oblasti, a to především tenkrát, když dochází k duplicitní výuce. Jestliže u studenta vzniká pocit, že jednu a tutéž věc slyší podruhé, potřetí či dokonce počtvrté, pak taková situace je velmi škodlivá pro ideově výchovný vliv výuky marxismu-leninismu a její důsledky se v dalším odstraňují těžší než např. mezery ve vědomostech. Společným důsledkem všech těchto jevů je snížení kvality a efektivnosti výuky marxismu-leninismu.

Stejně jako je tomu na jiných úsecích společenské praxe, musí se také učitel a vychovatel snažit o co nejefektivnější vynakládání sil a času, musí volit správnou strategii a taktiku. Jestliže se tak neděje, pak zůstává dlužen základním směrům rozvoje socialistické společnosti, kterým je racionalizace a efektivnost, jež se nutně promítají i do výchovně vzdělávacího procesu.

Předkládaná stať pojednává především o některých otázkách postavení studia marxismu-leninismu v celém systému světónázorové výchovy na vysokých školách s cílem vyznačit specifické místo tohoto studia. Je obecným, teoretickým východiskem pro další rozbor.

Ve druhé části této stati je rozebírán princip jednoty ve výuce všech disciplín marxismu-leninismu a je zde zaujato základní stanovisko k posloupnosti jednotlivých předmětů ve výuce marxismu-leninismu na vysokých školách. Toto stanovisko je zdůvodňováno jednak vnitřní logickou strukturou teorie světového názoru, jednak jednotou celého systému světónázorové výchovy na vysokých školách, a to především z hlediska vazeb mezi výukou marxismu-leninismu a všech ostatních předmětů, vyučovaných na vysoké škole.

1. MÍSTO MARXISMU-LENINISMU V PŘÍPRAVĚ VYSOKOŠKOLSKÝ VZDĚLANÉHO ODBORNÍKA

Při určení místa marxismu-leninismu v přípravě vysokoškolsky vzdělaných odborníků musíme vyjít ze širších společenskoekonomických souvislostí. Ty jsou dány především tou skutečností, že žijeme v epoše, která pro naše národy začala Únorem 1948, v epoše, na jejímž počátku byla IX. sjezdem KSČ vytyčena generální linie výstavby socialismu a v průběhu uplynulých let naplněna prací lidu pod vedením KSČ. Hlavním obsahem našeho společenského pohybu se stalo úsilí o vybudování komunistické společnosti. Žijeme v epoše, kdy končí každodenní boj člověka o prostředky zachování holé existence a do popředí se zákonitě dostávají nové potřeby: na místo touhy získávat, hromadit věci, nastupuje touha rozvíjet sám sebe, své fyzické a duševní síly, do popředí vystupuje otázka kulturní kvality a úrovně lidského života. Žijeme v epoše, kdy velkolepého procesu utváření skutečně lidské společnosti se mohou aktivně účastnit všichni poctivě smýšlející lidé naší společnosti. Tyto grandiózní změny kladou mimořádné nároky i na výchovu a vychovatele.

Proces výchovy, utváření nového člověka, stál v popředí zájmu KSČ od samého počátku této epochy. Už na IX. sjezdu KSČ řekl k této otázce Klement Gottwald: „Vedle prohloubení školení odborného musíme naši novou inteligenci vychovávat v duchu nejpokrokovějšího světového názoru, v duchu dialektického a historického materialismu, v duchu marxismu-leninismu. Není náhodou, že kapitalisté zavírají před marxismem-leninismem síně učilišť na devět zámků. Vědí, že je to světový názor nové třídy, které patří budoucnost, třídy dělnické. My bychom se dopustili vážného opominutí, kdybychom se nesnažili, aby tento pokrokový světový názor se stal názorem celé naší společnosti.“³

Tento úkol neskončil vybudováním socialismu v naší vlasti, ale je nepřetržitý, trvalý a jeho význam neustále vzrůstá. Ve zprávě o činnosti strany a vývoji společnosti od XIV. sjezdu KSČ na XV. sjezdu KSČ k tomu soudruh Husák říká: „S rozvojem socialistické společnosti, jejího hospodářství, zvyšování úlohy vědy, vzdělanosti a kultury rostou i úkoly, význam a povinnosti inteligence a tím i nároky na její ideovou a odbornou úroveň.“⁴ XV. sjezd strany poukazuje také na příčinu tohoto jevu, když v citované zprávě uvádí: „Rozvinutá socialistická společnost — jejíž budování je obsahem dané epochy — je charakterizována zejména spojováním výsledků vědeckotechnické revoluce s novými společenskými vztahy, komplexním řešením politických, sociálně ekonomických, kulturních a ideově výchovných otázek, jež umožňují uspokojovat stále rostoucí potřeby lidí.“ Z našeho hlediska je zvlášť důležité to, co XV. sjezd KSČ v této souvislosti podtrhuje, když se zde říká: „Je proto zákonité, že v této etapě... **roste význam subjektivního činitele, aktivity a uvědomělosti lidí.**“⁵

Hlavní podmínku této uvědomělé aktivity charakterizuje XV. sjezd KSČ takto: „Socialistické uvědomění pracujících, vysoká úroveň jejich duchov-

³ Protokol IX. řádného sjezdu KSČ v Praze, 25.—29. 5. 1949, Praha 1949.

⁴ Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ, Svoboda 1976, str. 34.

⁵ Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ, Svoboda 1976, str. 32.

ního, ideově politického, mravního a kulturního života, to je jedna z hlavních podmínek uvědomělé aktivity člověka socialistické společnosti.⁶

Význam výchovy k vědeckému světovému názoru se dostává v této etapě ještě na vyšší stupeň. Tato skutečnost je v materiálech XV. sjezdu KSC vyjádřena slovy: „Úsilí strany, celé ideologické oblasti směřuje k tomu, aby se našemu člověku vědecký světový názor stal vlastní, aby mu umožňoval rozumět tendencím společenského vývoje, událostem doby a na základě hlubokého vnitřního přesvědčení účinně se podílet na historickém díle výstavby socialismu.“⁷ Na adresu těch, kteří tento vědecký světový názor mají zprostředkovávat, se zde pak říká: „Velká a ušlechtilá práce je před všemi těmi, kdo působí na formování vědomí člověka, jeho světový názor a morální hodnoty.“⁸ XVI. sjezd KSC, který dále rozpracoval linii výstavby rozvinuté socialistické společnosti, rovněž zdůraznil, že je nutno: „... mimořádnou pozornost věnovat prohlubování systému výchovy k vědeckému světovému názoru...“⁹

Význam světonázorové výchovy se nezmenšuje ani v etapě budování materiálně technické základny komunismu v podmínkách vyspělého socialismu. O tom nám podává důkaz jednání sovětských komunistů na XXV. sjezdu KSSS. V projevu generálního tajemníka ÚV KSSS L. I. Brežněva se říká: „Síla našeho zřízení je v uvědomělosti mas. Strana považuje za svůj trvalý úkol vychovávat je ke komunistické uvědomělosti, připravenosti, vůli a dovednosti budovat komunismus... v komunistické výchově, jakož i ve veškeré své revoluční a přetvářející činnosti se KSSS opírá o pevný základ marxisticko-leninské teorie. Marxismus-leninismus... umožňuje nám pochopit historickou perspektivu a pomáhá určit směr společenskoekonomického a politického vývoje na dlouhá léta dopředu...“¹⁰

Významné místo v přípravě vysokoškolsky vzdělaného odborníka má výuka marxismu-leninismu na vysokých školách. Tuto otázku zde posoudíme hlavně ze dvou hledisek. Především z hlediska postavení studia marxismu-leninismu v systému světonázorové výchovy na vysokých školách, a dále z hlediska realizace principu jednoty všech součástí a disciplín marxismu-leninismu v jeho výuce na tomto typu škol.

2. POSTAVENÍ STUDIA MARXISMU-LENINISMU V SYSTÉMU SVĚTONÁZOROVÉ VÝCHOVY

Generální tajemník ÚV KSSS L. I. Brežněv řekl na Vsesvazovém sjezdu studentů o vysokoškolsky vzdělaném odborníkovi dneška, že je to člověk, který dobře zvládl základy marxisticko-leninského učení, vidí jasně politické cíle strany a země, má širokou vědeckou a praktickou přípravu, dokonale ovládá svůj obor.

Dnešní odborník musí být dovedný organizátor, schopný v praxi použít principy vědecké organizace práce. Umí pracovat s lidmi, váží si kolek-

⁶ Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSC, Svoboda 1976, str. 48.

⁷ Tamtéž, str. 48.

⁸ Tamtéž, str. 34.

⁹ Hlavní směry hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR na léta 1981—1985, příloha Rovnosti, 15. 4. 1981, str. 28.

¹⁰ XXV. sjezd KSSS, Svoboda 1976, str. 65—66.

tivních zkušeností, kriticky hodnotí dosažené výsledky. Je člověkem vysoce kulturním, široké erudice, je opravdovým vzdělavcem nové, socialistické společnosti. XV. sjezd KSČ v tomto směru jako hlavní úkol vytyčil: „...podstatně zvýšit nárok na politickou a odbornou vyspělost a připravenost vedoucích pracovníků, na jejich morální kvality, na jejich schopnost vést kolektiv, tvořivě rozvíjet a důsledně uvádět v život politiku strany...“¹¹ Rovněž XXV. sjezd KSSS určuje jasně požadavky na vedoucího pracovníka: „Vedoucí pracovník dnes musí projevovat stranickou, musí být odborně na výši, musí být ukázněný, iniciativní a musí tvůrčím způsobem přistupovat k věci. Je zároveň povinen na kterémkoliv úseku přihlížet i k společenskopolitickým a výchovným aspektům, být pozorný k lidem, k jejich potřebám a požadavkům a jít příkladem v práci i v každodenním životě.“¹²

Už citovaný projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy stanoví, že cílem vysoké školy je „... všestranná příprava vysoce kvalifikovaných odborníků..., marxisticky vzdělaných a přesvědčených o správnosti politiky strany... schopné organizovat, vést a vychovávat své spolupracovníky k aktivnímu budování socialismu a komunismu“.¹³

Takto daný profil vysokoškolského odborníka staví do popředí otázku komunistické výchovy. V systému komunistické výchovy na vysokých školách zaujímá centrální místo světonázorová výchova. Formování vědeckého světového názoru u studentů je jedním z hlavních úkolů vysokoškolského studia. Jeho řešení ovlivňuje profil absolventa a tím i řešení dalších úkolů. Toto významné místo náleží světonázorové výchově nejen na základě rozboru vlastního výchovného procesu na vysokých školách na základě zhodnocení funkce vysoké školy v celé soustavě přípravy odborníků pro práci v socialistické společnosti, ale i na základě rozboru nedávných krizových let u nás, kdy oslabení, zdiskreditování světonázorové výchovy vedlo k ideové a politické dezorientaci studentů.

V současné době, kdy reakční síly dnešního třídně rozděleného světa si stále jasněji uvědomují, že nemají šanci porazit silící světový socialistický tábor hospodářsky ani vojensky, vkládají stále více nadějí, ale i sil a prostředků, do ideologického boje. Proto plným právem Politický poradní sbor Varšavské smlouvy na svém zasedání v Bukurešti označil ideologickou frontu pro obranu a zachování hodnot socialistické společnosti za stejně významnou jako armádu. Studenti, kteří se na vysokých školách připravují pro náročné funkce ve společenské dělbě práce, a kteří svými názory a postoji budou ovlivňovat i práci a názory jiných lidí, musí být pro ideologické formy třídního boje vybaveni pevným marxisticko-leninským světovým názorem.

Marxismus-leninismus nevznikl jako světový názor jednotlivce, nýbrž jako světový názor dělnické třídy. Vyjadřuje její základní historické zájmy. Manifest komunistické strany, dílo, ve kterém byl poprvé tento světový názor v ucelené podobě vyjádřen K. Marxem a B. Engelsem, charakterizuje V. I. Lenin takto: „V tomto díle je s geniální jasností a působivostí

¹¹ Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ, Svoboda 1976, str. 46.

¹² XXV. sjezd KSSS, Svoboda 1976, str. 64.

¹³ Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy, Dílčí projekty MŠ ČSR, 1976, str. 84.

podán nový světový názor, důsledný materialismus, zahrnující i oblast společenského života, dále dialektiku jako nejvšestrannější a nejhlubší učení o vývoji, teorie třídního boje a světodějného revolučního poslání proletariátu, tvůrce nové komunistické společnosti.“¹⁴

Do vědomí studentů v průběhu vysokoškolského studia musí proniknout poznání základních rysů marxismu jako světového názoru. Těmito podstatnými rysy marxismu je jeho revolučnost a třída, vědeckost, reálný optimismus a ofenzivní výchovné zaměření.

Revolučnost v marxismu jako světovém názoru je dána tím, že vychází z potřeb a respektuje je jako základní hybnou sílu lidského jednání. Tím vede k reálnému přetváření vnějších podmínek v zájmu uspokojování potřeb lidí. Třída je dána tím, že potřeby nejsou chápány abstraktně, ale historicky, jako potřeby dělnické třídy.

Vědeckost komunistického světového názoru je dána tím, že vzal za základ své výstavby principy rozvoje vědeckého poznání. Na subjekt poznání nenahlíží jako na pozorovatele, ale jako na aktivního činitele, a tím vědecký světový názor vede ke změně objektivních podmínek života lidí na základě poznání. K tomu B. Engels říká: „Svoboda vůle neznamená nic jiného, než schopnost rozhodnout se se znalostí věci. Čím svobodnější je tedy soud člověka o určitém předmětu, tím větší nutností je obsah tohoto soudu.“¹⁵

Reálný optimismus vědeckého světového názoru je dán poznatkem, že člověk není bezmocným stvořením, i když jeho moc nad podmínkami jeho bytí není neomezená. Míra jeho svobody závisí na rozsahu a stupni poznání, na správném stanovení cílů a na síle odhodlání, se kterou bude člověk tyto cíle realizovat. „Komunisté v teorii vynikají nad ostatní masu proletariátu pochopením podmínek, průběhu a všeobecných výsledků proletářského hnutí...“¹⁶

Ofenzivní výchovné zaměření vědeckého světového názoru vyplývá logicky z jeho předcházejících rysů. Umožňuje nejenom reálné vytyčení cílů, ale daným úkolům podřizuje vědomě utváření psychických a také charakterových vlastností lidí, všech jejich znalostí, schopností a dovedností nezbytných pro uskutečnění historického úkolu.

Formování vědeckého světového názoru je osou celého výchovného systému a na vysokých školách ještě ve větší míře, než na ostatních stupních školské soustavy. Marxisticko-leninský světový názor se promítá do odborné práce absolventa, i do jeho ideově politické činnosti mimo vlastní profesí. Výchovný systém nutně zahrnuje do sebe výuku profesní a mimo-výukovou aktivitu vysokých škol i vlastní aktivitu studentů a ne poslední v řadě výuku společenskovedních disciplín.

Tyto otázky mají své významné místo i v projektu dalšího rozvoje výchovné vzdělávací soustavy, zpracovaného na základě jednání XVI. sjezdu KSČ. Správně se zde říká: „Teprve vzdělání založené na vědeckém světovém názoru, umocněné politickou vyspělostí a komunistickou morálkou je adekvátní společenským nárokům příští etapy našeho vývoje.“ V souvis-

¹⁴ Lenin, V. I.: Spisy sv. 21, Praha 1957, str. 41.

¹⁵ Marx, K.—Engels, B.: Spisy sv. 20, Praha 1966, str. 127.

¹⁶ Tamtéž, sv. 4, Praha 1958, str. 440.

losti s tím se zde zdůrazňuje, že „... veškerá pedagogická i vědecká činnost vysokých škol vychází z marxismu-leninismu a z politiky KSČ“.¹⁷ Z toho vyplývá, že „... stěžejní úlohu při výchově studentů má výuka marxismu-leninismu a ostatních společenskovědních předmětů...“, což se oprávněně zdůvodňuje tím, že „... jsou teoretickou a metodologikou základnou při vytváření vědeckého světového názoru a formování odborného profilu absolventů“.¹⁸

„Osvojení si základů marxismu-leninismu, marxisticko-leninské dialektické metodologie a gnoseologie jako základu vědeckého myšlení, umožňující komplexně a systémově řešit teoretické i praktické problémy...“¹⁹ se zde podtrhuje jako základní rys vysokoškolského vzdělání.

V systému vysokoškolského studia vznikají specifické podmínky pro formování vědeckého světového názoru na vysokých školách, jimiž se liší od jiných typů škol.

Patří sem skutečnost, že vysoká škola nezačíná od začátku, ale navazuje ve své výchovné práci na základy vědeckého světového názoru vytvořené na předchozích stupních škol. Dále je to okolnost, že studenti mají vyhraněný zájem o určitou oblast vědy. Tím se stávají přístupnými působení názorových důsledků poznání světa prostřednictvím vědeckého poznání. To otevírá prostor působení na názorovou oblast studentů prostřednictvím učitelů odborných vědeckých disciplín. S tím souvisí i skutečnost, že obsahem práce studentů je věda. Postupné ovládání metod vědecké práce může studentům poskytovat i prostředek všeobecné orientace. Zde vystupuje zvláště do popředí metodologická a ideová úroveň učitelů vysokých škol.

Významnou podmínkou je spojení tzv. profesních disciplín se souborem vědních disciplín o společnosti. Prostřednictvím společenskovědních disciplín studenti získávají teorii vědeckého světového názoru.

U studentů vysokých škol vzniká schopnost přenosu vědeckého poznání do vlastního jednání. To souvisí s další podmínkou formování vědeckého světového názoru: se společenskou aktivitou studentů.

Uvedené podmínky naznačují současně i předpoklady pro úspěšné naplnění profilu studenta ve smyslu zformování jeho vědeckého světového názoru. Vyplývá z nich zároveň odmítnutí názoru, že osvojení vědeckého světového názoru se rovná racionálnímu osvojení základů marxisticko-leninské filozofie nebo dokonce osvojení několika marxistických pouček. Dnes se stěží najde zastánce tvrzení, že vědecký světový názor je prostým souhrnem poznatků o světě a o místě člověka v něm. Naproti tomu se však v praxi setkáváme s tím, že odborné vzdělání je oddělováno od vzdělání ideově politického, s oddělováním odborného a společenskovědního vzdělání, od společenské aktivity studentů, s nedůsledným zhodnocením výchovných aspektů výukové práce na vysokých školách atp.

Po stručném pohledu na podmínky se nyní podívejme na prostředky formování vědeckého světového názoru studentů na vysokých školách.

¹⁷ Další rozvoj československé výchovné vzdělávací soustavy, Projekt a důvodová zpráva MŠ ČSR, Praha 1976, str. 26 a 48.

¹⁸ Další rozvoj československé výchovné vzdělávací soustavy, Dílčí projekty, str. 84.

¹⁹ Tamtéž, MŠ ČSR, Praha 1976, str. 84.

Výchozím prostředkem je profil absolventa, který byl jasně zformulován na základě potřeb socialistické společnosti tak, jak jsme o něm v obecné rovině už hovořili výše, ovšem zde specifikovaný podle charakteru školy, fakulty. Na něj pak navazuje jednotný systém komunistické výchovy, do něhož jsou zahrnuti všichni výchovní činitelé školy a v němž významnou roli hraje cyklický plán komunistické výchovy.

Velmi důležitým prostředkem je výuka těch vědeckých disciplín, které připravují studenta pro budoucí profesi po odborné stránce. Tím se stane nikoliv násilnými aktualizacemi, nýbrž vybudováním celého kursu disciplíny na marxisticko-leninských metodologických základech a dotažením výkladu disciplíny do metodologických a ideových základů.

K prostředkům formování vědeckého světového názoru řadíme rovněž vysokoškolského učitele jako vědce, ideologa a občana socialistické společnosti. Prostřednictvím vysokoškolského učitele se ostatní prostředky stávají (nebo nestávají) výchovnými činiteli, a tím je dán jeho mimořádný význam v procesu komunistické výchovy.

Významným prostředkem je i vlastní tvořivá práce studentů v oboru a ve společenských vědách a její řízení na ideově významné problémy a společensky významné úkoly.

Nelze opomenout ani úlohu vlastní společenské a politické praxe studentů, ve které se naplňuje úloha spojení teoretického poznání s konkrétní oblastí společenskopolitického života.

Za prostředek formování vědeckého světového názoru považujeme i studentský kolektiv, především studijní skupinu.

Mohli bychom uvádět ještě další prostředky světónázorové výchovy, které jsou na vysokých školách k dispozici. Z těch hlavních, které zde byly uvedeny, jsem si úmyslně nechal na konec ten prostředek, o který nám jde v této práci především: výuku marxismu-leninismu na vysokých školách. Tento náš postup souvisí s celkovým zaměřením této kapitoly obsaženém v jejím názvu: Místo marxismu-leninismu v přípravě vysokoškolsky vzdělaného odborníka nebo úžeji vyjádřeno: v systému komunistické výchovy, nebo ještě úžeji: ve formování vědeckého světového názoru. Zvláště v tomto nejužším pojetí se stále na vysokých školách setkáváme s představou, že výuka marxismu-leninismu je hlavním, rozhodujícím a v krajních případech i jediným činitelem, ne-li komunistické výchovy vůbec, tedy alespoň procesu formování světového názoru. Uvedeného řazení výchovných prostředků jsme použili tedy proto, abychom podtrhli skutečnost, že výuka marxismu-leninismu je pouze jedním z řady těchto činitelů. Který z těchto činitelů má být podle důležitosti na prvním, druhém či kterémkoliv dalším místě, to nelze jednoznačně říci. To je v podstatě stejný problém jako při odpovědi na otázku, které povolání je pro společnost důležitější, jestli je to např. horník nebo školník, pekař nebo lékař. Může ovšem nastat situace, že ten či onen se bude jevit jako důležitější. To bude tenkrát, když vzhledem k daným potřebám fungování systému bude ten či onen chybět. Důležitější je tedy ten, který chybí. Tím nechceme ale říci, že všechny prvky systému mají jinak zcela stejný význam, že jsou to rovnocenné články řetězu, na něž se zátěž rozkládá rovnoměrně. U různých prvků se může vyskytovat různá míra zastupitelnosti, nebo i dočasné postradatelnosti, aniž by byl systém, jeho fungování

jako celku, ohroženo. Některé prvky naproti tomu mohou být nezastupitelné a nepostradatelné. Jejich funkci nelze nahradit suplováním. Podle tohoto kritéria pak můžeme v absolutní rovině hovořit o větší či menší míře důležitosti toho či onoho prvku.

Posuzováno z těchto hledisek má výuka souboru společenských věd, souboru marxisticko-leninských disciplín své nezastupitelné místo v komplexu činitelů výchovy k vědeckému světovému názoru, komunistické výchovy, přípravy kvalifikovaného odborníka socialistické společnosti především v tom, že seznamuje studenty s teorií vědeckého světového názoru, a to v jeho vývoji, v jeho funkci ve společnosti a v lidském myšlení i v jeho metodologické funkci a dále v tom, že tento soubor disciplín je součástí přípravy odborníka, protože mu dává základní orientaci ve společnosti, zaměřuje jeho myšlení na spojení s praktickou politickou orientací a s praktickou politickou činností.

Bylo by však chybou nevidět, že stejně nezaměnitelné místo mají v přípravě nového odborníka naší společnosti, v jeho výchově k vědeckému světovému názoru i další prvky systému. Na prvním místě uveďme vědecké disciplíny jeho tzv. profesní přípravy, ale stejně tak bychom zde mohli uvést i jiné články z těch, které byly výše rozebírány.

Aby výuka marxismu-leninismu na vysokých školách plnila svoji nezaměnitelnou funkci a dávala studentům teorii vědeckého světového názoru, pak se nemůže spokojit jen s verbálním osvojením si této teorie studenty. Je nezbytné, aby vycházela ze způsobu myšlení, které si studenti osvojují prostřednictvím odborného studia.

Nejde přitom o redukci společenských disciplín jen na ty oblasti, které by byly vhodné pro konkrétní odborné studium. To v žádném případě. S takto pojatými tendencemi jsme se setkávali v krizovém období a vedly zákonitě k destrukci výuky marxismu-leninismu. Marxismus-leninismus je jednotný a na všech školách, fakultách a směrech vysokoškolského studia se jako takový podílí na světónázorové výchově všech specializovaných odborníků bez rozdílu. Charakter studia, jeho zaměření, je z tohoto hlediska podružné. Marxismus-leninismus je nutno učit v jeho jednotě. Nelze vytrhávat či vyzdvihovat jednu součást, vychovávat tu více filozofy, onde ekonomy či sociology nebo historiky. To byla cesta pravicových oportunistů u nás: přes zdůrazňování relativně větší váhy té či oné disciplíny marxismu-leninismu k oslabení výuky marxismu-leninismu jako celku a v konečné fázi k jeho likvidaci vůbec.

Oč tedy na tomto místě jde a při spojení marxismu-leninismu s odbornou výukou, je využití způsobu myšlení studentů, které u nich pěstuje intenzivní studium techniky, biologie, pedagogiky, jazyka atd. na straně jedné, a prohlubování metodologických přístupů k příslušnému vědnímu oboru na straně druhé. Tedy na jedné straně z odborného studia získávat a na druhé straně mu dávat.

Učitel marxismu-leninismu musí být nejen teoretikem ve svém oboru, ale i činitelem syntézy vědeckého světového názoru v rámci jeho teorie a agitátorem v politické aplikaci teorie. Jestliže studentům předkládáme teorii světového názoru, pak kolem této teorie soustřeďujeme všechny prvky světového názoru získané v odborném studiu i v politické nebo i jiné praktické činnosti studentů. Tato funkce je velmi obtížná, ale bez

jejího plnění jen těžko můžeme počítat s uceleným systémem názorů studenta jako s metodologickým východiskem ve všech oblastech činnosti příštího odborníka socialistické společnosti.

Tím se studium marxismu-leninismu stává jádrem světonázorové výchovy. To nelze v žádném případě chápat — jak bylo ukázáno výše — tak, že by byla jejím jediným činitelem. I když marxisticko-leninské disciplíny na vysokých školách mají nezastupitelnou roli soustřeďování všech prvků světového názoru v poloze teorie i v poloze ovlivňování, přesvědčování studentů prostřednictvím teorie, je to role, kterou může plnit jen za podmínky kvalitního fungování všech ostatních činitelů, především odborné výuky a kvalitní společenské praxe studentů.

3. PRINCIP JEDNOTY VŠECH SOUČÁSTÍ A DISCIPLÍN MARXISMU-LENINISMU A JEHO REALIZACE VE VÝUCE MARXISMU-LENINISMU NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH V ČSSR – LITERATURA

Výuka marxismu-leninismu se v průběhu uplynulých let stala na našich vysokých školách nedílnou součástí jejich studia. Na základě zkušeností byla při výuce marxismu-leninismu všeobecně přijata metoda výkladu, jak je použita v Engelsově Anti-Dühringu. Předmětem výuky jsou všechny součásti a disciplíny marxismu-leninismu, jež vyjadřují vědecký světový názor a poskytují studujícím v podstatě v logické návaznosti komplexní obraz jejich postavení ve společnosti a ve světě, přehled o možnostech a perspektivách, o jejich společenském zařazení a z něho plynoucích povinnostech. Marxismus-leninismus je vyučován jako ucelený systém filozofických, ekonomických a sociálně politických názorů, v něm jsou všechny jeho součásti organicky vzájemně spojeny. Jednota všech součástí marxismu-leninismu je obsažena už v tom, že se tyto součásti vzájemně doplňují při řešení téhož historického úkolu: vybudování beztrždní společnosti. Výrazem této jednoty je také skutečnost, že dialektický materialismus a historický materialismus, politická ekonomie a vědecký komunismus jako součásti jediného revolučního učení vznikaly současně, ve vzájemné podmíněnosti.

Požadavek maximální sevřenosti a jednoty všech součástí při výuce marxismu-leninismu je znám a jeho oprávněnost je všeobecně uznávána. To je správné a nutné, protože současná etapa budování současné vyspělé socialistické společnosti vyžaduje více než kdy předtím ovládnutí marxismu-leninismu v jeho celku, v jednotě všech jeho součástí.

Naproti tomu však nelze nevidět skutečnost, že každá z těchto disciplín je relativně samostatnou vědou a ve výuce marxismu-leninismu má specifické místo v poznávacím i výchovném procesu. Jakožto zvláštní vědní obory zkoumají realitu ze svých zvláštních hledisek, mají vlastní předmět a vlastní vývoj. To dává možnost vzniku nesouladu při výkladu některých kategorií všem součástem společným a dalších negativních jevů při výuce s příslušnými nežádoucími důsledky pro účinnost světonázorové výchovy. Základním krokem k řešení těchto otázek musí být proto nezbytné vymezení místa těchto součástí v celkovém systému marxismu-leninismu a z hle-

diska výuky, vymezení místa jednotlivých disciplín v systému výuky marxismu-leninismu na vysokých školách. Tato místa jsou dána z hlediska vědy především předmětem disciplín a z hlediska výuky především osnovami a posloupností disciplín ve výuce marxismu-leninismu. Naše úvahy o jednotě výuky marxismu-leninismu musí tedy vycházet především z předmětů jednotlivých disciplín.

Předmět marxistické dialektiky charakterizoval Engels jako nejobecnější zákony pohybu a vývoje přírody, lidské společnosti a myšlení. Marxistická dialektika je obecnou metodou zkoumání, která má v jednotlivých odborných vědách specifické formy, tvoří obecnou metodologii vědeckého poznání světa. Nedílnou součástí marxistické filozofie je historický materialismus, který zkoumá nejobecnější zákony vývoje společenskoekonomických formací. Filozofické poznatky mají v marxisticko-leninském světovém názoru zvláštní úlohu; považujeme je za teoretický a metodologický základ marxisticko-leninského světového názoru, za základ jeho vědecké pravdivosti.

Politická ekonomie pojednává o zákonech výroby a rozdělování materiálních statků v různých historických etapách. Jejím předmětem jsou výrobní vztahy v jejich vzájemném působení a souvislosti s výrobními silami a nadstavbou. Z hlediska, že určujícím faktorem ve společnosti jsou výrobní vztahy jako determinanta společenského bytí, vědomí a jednání lidí, má také věda, jež je teoretickým odrazem těchto vztahů, základní postavení v soustavě společenských věd. Těžisko výkladu politické ekonomie je v současné historické epoše v politické ekonomii socialismu. Marxovy ekonomické objevy a poznatky slouží převážně jako teoretické východisko k výkladu ekonomických problémů soudobého kapitalismu a ekonomických problémů socialismu. Ekonomická problematika je ve vztahu k světovému názoru základní a určující. Toto postavení politické ekonomie ve vědeckém světovém názoru nepovažujeme za absolutní. Je dáno vztahem k určujícím, rozhodujícím faktorům životního prostředí lidí. Z jiného hlediska, z hlediska praktické přeměny světa má základní postavení v marxisticko-leninském světovém názoru vědecký komunismus.

Vědecký socialismus — vědecký komunismus je věda o třídním boji proletariátu a socialistické revoluci, o sociálně politických zákonitostech výstavby socialismu a komunismu. Vědecký komunismus je zákonitým a nutným důsledkem Marxovy filozofické a ekonomické teorie. Podle Leninových slov pokládal Marx materialismus bez této součásti „... za polovičatý, jednostranný a mrtvý“.²⁰ Předmětem vědeckého komunismu jsou tedy sociálně politické zákonitosti vzniku, utváření a vývoje komunistické společnosti. To znamená, že výklad vědeckého komunismu je založen na marxisticko-leninské filozofii a politické ekonomii.

Součástí výuky marxismu-leninismu je také kurs dějin MDH a KSČ. I když je to odchylka od způsobu výkladu vědeckého světového názoru, jak je podán v Anti-Dühringu, osvědčil se jako doplnění přístupů k ovládnutí vědeckého světového názoru. Dějiny MDH a KSČ jsou marxismem-leninismem v praxi, jsou výkladem marxismu-leninismu na konkrétním historickém materiálu. Z praktické činnosti lidí ideje marxismu-leninismu

²⁰ Lenin, V. I.: Spisy, sv. 21, Praha 1959, str. 69.

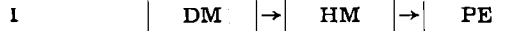
vycházejí, pro praxi jsou objeveny, v praxi jsou uplatňovány, v ní je ověřována jejich pravdivost, v ní docházejí společenského uplatnění. Výklad marxisticko-leninské teorie a světového názoru v dějinách MDH a KSC má své výhody v jednotě působení racionálního a emocionálního, v návaznosti, přesvědčivosti a účinnosti propagandy. Tyto přednosti dokonce vedly někdy k názorům, že dějiny strany by měly být základem veškeré světónázorové výchovy. Bylo by jistě nesprávné redukovat způsob výkladu marxismu-leninismu jen na historii komunistických stran a opomíjet disciplíny teoretické. Na druhé straně však dosavadní praxe plně potvrzuje, že dějiny MDH a KSC se plně osvědčily jako důležitá a nezastupitelná složka výuky marxisticko-leninského světového názoru.

Vzájemné vztahy mezi předměty, v nichž se realizuje jednota marxismu-leninismu a jednota jeho výuky, jsou podmíněny a určeny vztahy mezi předmětem zkoumání těchto vědních disciplín. Pro bližší vyjádření charakteru těchto vztahů si zde shrneme základní o předmětu součástí marxismu-leninismu a na tom základě pak posoudíme logičnost a účelnost dosavadního systému výuky marxismu-leninismu na vysokých školách v ČSSR.

Dialektický materialismus zkoumá nejobecnější zákony pohybu a vývoje přírody, lidské společnosti a myšlení. Je obecnou metodou zkoumání. Historický materialismus zkoumá nejobecnější zákony vývoje lidské společnosti. Politická ekonomie pojednává o zákonech výroby a rozdělování statků v jejich historickém vývoji. Vědecký komunismus jedná o zákonech komunistické přestavby společnosti. O dějinách MDH a KSC jsme řekli, že jsou marxismem-leninismem v praxi.

Na základě výše uvedeného se nám vztah mezi disciplínami marxismu-leninismu jeví především jako vztah mezi obecnějším a konkrétnějším. Mezi dialektickým materialismem, historickým materialismem a politickou ekonomikou zde najdeme v tomto směru přímou linii. Vztah vědeckého komunismu, ale i dějin MDH a KSC se od tohoto přímého vztahu liší.

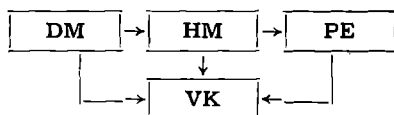
Vztah mezi dialektickým materialismem, historickým materialismem a politickou ekonomikou je bezesporu dán postupem od obecného ke konkrétnějšímu (obecné zákony — zákony společnosti — zákony ekonomické základny společnosti). To můžeme zkratkovitě naznačit takto:

Postavení vědeckého komunismu je v systému součástí marxismu-leninismu složitější. Vztah historického materialismu má opět charakter vztahu obecnějšího a konkrétnějšího: historický materialismus zkoumá zákonitosti vývoje společnosti vůbec, kdežto vědecký komunismus má za předmět zákony jedné historické epochy. Vztah mezi vědeckým komunismem a politickou ekonomikou je však jiný. V jednom směru je předmět politické ekonomie širší než vědeckého komunismu: politická ekonomie zkoumá zákony ekonomické základny společnosti ve všech stupních jejího vývoje, kdežto vědecký komunismus svoji pozornost zaměřuje jenom k jednomu stupni tohoto vývoje. V jiném smyslu je však předmět vědeckého komunismu širší: jednu epochu zkoumá z více stran, zkoumá všechny stránky společenského vývoje v jedné epoše. To se zpětně odráží nejen ve vztahu k po-

litické ekonomii, ale i k dialektickému materialismu a historickému materialismu. Takže můžeme říci, že teorie vědeckého komunismu zaujímá zvláštní místo v systému marxismu-leninismu. Marxistická dialektika, materialistické pojetí dějin a politická ekonomie tvoří teoretický základ vědeckého komunismu. Teorie vědeckého komunismu se tak jeví jako vrchol, jako završení vší marxistické teorie. Z tohoto zorného úhlu můžeme zjednodušeně tyto základní vztahy mezi disciplínami marxismu-leninismu naznačit takto:

2

Zbývá nám z tohoto hlediska zvážit postavení MDH a KSČ v systému výuky marxismu-leninismu. Řekli jsme k této věci, že dějiny MDH a KSČ jsou marxismem-leninismem v praxi. To je pro nás zásadní teoretické východisko pro posouzení místa dějin MDH a KSČ v tomto systému. Z této obecné charakteristiky logicky vyplývá,

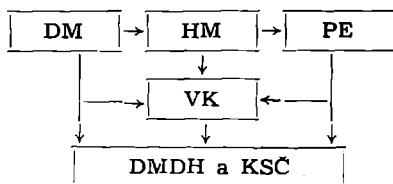
– že tato disciplína, byť nazývána „dějiny“, nemůže být pouhou historiografií, ale dokladem životnosti, revolučnosti, vědeckosti atd., celé teorie marxismu-leninismu,

– že má bezprostřední souvislosti se všemi disciplínami marxismu-leninismu,

– že nejtěsnější spojení dějin MDH a KSČ je s teorií vědeckého komunismu a jejím prostřednictvím se vztahy k ostatním disciplínám usku-tečňují především.

Schematicky můžeme znázornit místo dějin MDH a KSČ v systému disciplín marxismu-leninismu takto:

3

Toto poslední schéma vyjadřuje logický základ jednoty disciplín marxismu-leninismu v systému toho předmětu na vysokých školách.

Výše jsme zde řekli, že při výuce marxismu-leninismu byla víceméně všeobecně přijata metoda výkladu použitá Engelsem v Anti-Dühringu, to je metoda logická. Tuto ne zcela jednoznačnou formulaci jsme použili záměrně, a to proto, že tento logický princip jednoty jednotlivých disciplín není zcela jednoznačně v naší praxi aplikován. Máme zde na mysli dvě věci:

1. Posloupnost výuky jednotlivých disciplín ve výuce marxismu-leninismu na vysokých školách.

2. Využití a respektování vnitřních obsahových souvislostí jednotlivých disciplín v celém procesu výuky, počínaje osnovami této výuky a konče třeba zadáváním povinné studijní literatury.

K prvnímu problému — posloupnosti jednotlivých disciplín — si zde všimneme dvou skutečností, které jsou v diametrálním rozporu s výše uvedeným logickým schématem jednoty disciplín marxismu-leninismu. Především se v praxi výuky marxismu-leninismu setkáváme s těžko pochopitelnou skutečností, že na naprosté většině vysokých škol je zařazena výuka marxistické filozofie až po politické ekonomii a jenom na některých školách humanitního směru marxistická filozofie předchází výuce politické ekonomie. To je v rozporu s jinak všeobecně uznávanou a zdůrazňovanou logikou výkladu marxismu-leninismu, ale oslabuje to i výchovnou, světónázorovou funkci výuky marxismu-leninismu ve vztahu k odborným disciplínám. Marxistická filozofie není metodologickou základnou jenom ostatních disciplín marxismu-leninismu, ale vědeckého bádání vůbec. Logika věci tedy ukazuje k tomu, že i z tohoto hlediska by bylo žádoucí, aby studenti marxistickou filozofii studovali co nejdříve při svém vstupu do oblasti hlubšího vědeckého poznání světa. Vytvářel by se tím předpoklad pro lepší chápání ideologických stránek odborného studia. To by umožnilo organičtěji spojit studium marxismu-leninismu se studiem ostatních disciplín a prohloubit jeho metodologickou funkci ve vztahu k odborným disciplínám, která je na specializovaných vysokých školách klíčem k tomu, abychom ve vysokoškolské výchově dosáhli u posluchačů jejich skutečného myšlenkového vyzrání.

Námítka, že studenti nejsou v nižších ročnících dostatečně vybaveni pro vysoký stupeň abstrakce, nemůže obstát, byť třeba jenom z toho důvodu, že by pak nemohli zde studovat ani politickou ekonomii, kterou nejenom studují, ale navíc při výuce této disciplíny musí být seznamováni s kategoriemi a zákony marxistické filozofie, nemá-li se výuka politické ekonomie ocnout zcela na písku, což znamená, že ve výuce politické ekonomie je ve značné míře „neodborně suplována“ výuka marxistické filozofie. Nechceme na tomto místě rozebírat negativní dopady tohoto jevu do šíře a máme za to, že i uvedené je dostatečným důvodem pro vážné zamýšlení nad tímto stavem, které by mělo vést k racionálnímu a jednoznačnému rozhodnutí.

Na závěr k této otázce řekneme jenom tolik, že nevidíme žádný rozumný důvod proto, aby marxistická filozofie byla zařazována jako třetí disciplína do třetího ročníku. Pro zařazení na začátek kursu je pádný a rozhodující argument v tom, že marxistická filozofie je obecně teoretickým základem marxismu-leninismu. Pro zařazení do prvního ročníku vysokoškolského studia mluví to, že je obecně metodologickým základem ostatních věd. Zařazení do prvního ročníku umožňuje ta skutečnost, že studenti mají základní znalosti ze střední školy z výuky společenských a přírodních věd i z výuky občanské výchovy a mají již jisté zkušenosti ze společenské praxe, které mohou být dostatečnou oporou při výuce marxistické filozofie.

Druhým úskalím, na které zde narážíme při hlubším ponoru do této problematiky, je umístění dějin MDH a KSČ v prvním roce studia. Konceptní záměr je zde sice jasný: mají být úvodem do studia marxismu-leninismu, jakýmsi vstupem do široké problematiky studia marxismu-leninismu v období adaptace posluchače na vysokoškolské studium a jeho hlubší politickou orientací. Máme však za to, že to není šťastné řešení z celé řady důvodů, že tato koncepce má vážné nedostatky. Nejzávažnější

z nich vyplývá z výše odvozeného strukturálně logického základu výuky disciplín marxismu-leninismu. Nezvratně jsme dospěli k poznatku, že funkční místo výuky dějin MDH a KSČ v systému výuky marxismu-leninismu je dáno tím, že tyto dějiny jsou marxismem-leninismem v praxi. Aby toto své funkční poslání mohla tato disciplína ve výuce marxismu-leninismu splnit, pak studenti musí marxismus-leninismus znát do hloubky, musí jej ovládat natolik, aby se mohl stát metodologickým východiskem pro pochopení nejsložitějšího systému, nejsložitější oblasti lidské činnosti vůbec, jakou je politika. Jestliže toto vybavení chybí, pak výuka této disciplíny nemůže uvedenou funkci plnit a uskutečňuje se nutně v jiné rovině, v úrovni nepříliš vzdálené dějepisu na střední škole. Ani sebelepší vysokoškolský učitel nemůže na této situaci moc změnit. To má své negativní dopady i ve výchovné oblasti. Studenti při tomto svém vstupu do studia marxismu-leninismu nevidí větší rozdíl mezi studiem na střední škole, který zřetelně vystupuje ve studiu odborných disciplín a začínají na studium marxismu-leninismu nahlížet jinak než na odborné studium.

Řešení tohoto problému vyplývá samo z výše uvedeného strukturálně logického modelu v soustavě disciplín ML: dějiny MDH a KSČ by neměly kurs výuky marxismu-leninismu začínat, ale završovat. Tím by se v tomto systému dostaly na místo, které jim logicky přísluší. Toto zařazení by mělo vedle využití teoretické přípravy studentů další přednost v tom, že by mohly být v daleko širším měřítku využity vlastní zkušenosti studentů z jejich společenskopolitické praxe. Setkávali bychom se zde s plně vyzrálými lidmi. Toto zařazení by také umožnilo podstatně hlubší seznámení se všemi oblastmi současné politiky strany i konkrétními úkoly v oboru těsně před vstupem mladých odborníků do praktického života.

Z toho, co zde bylo řečeno o strukturálně logickém modelu výuky marxismu-leninismu na vysokých školách, vyplývá toto pořadí výuky disciplín marxismu-leninismu:

1. Marxistická filozofie.
2. Politická ekonomie.
3. Vědecký komunismus.
4. Dějiny MDH a KSČ.

Z tohoto pořadí by nemělo být výjimek, protože nevidíme žádné logické důvody, které by je mohly vysvětlit. Různá váha jednotlivých disciplín podle oboru studia by se mohla vyjádřit různým rozsahem a délkou studia příslušné disciplíny, atp. To jsou už dílčí otázky, kterými se na tomto místě nebudeme dále zabývat. Tím považujeme prvou otázku, kterou jsme si zde položili, za zodpovězenou.

Odpověď na druhou otázku, která se týkala využití a respektování vnitřních obsahových souvislostí jednotlivých disciplín ve výuce marxismu-leninismu, je podstatně složitější. Této otázce věnoval autor článku hlavní pozornost při řešení výzkumného úkolu ministerstva školství: „Strukturální analýza interdisciplinárních vztahů ve výuce marxismu-leninismu na vysokých školách v ČSSR“, oponované na UK v Praze v roce 1978. Nečiníme si zde nárok na její zodpovězení v celé složitosti tohoto problému. Považujeme však tento problém za aktuální a důležitý z mnoha hledisek, včetně hlediska účinnosti světonázorové výchovy. Principiální požadavek

maximální sevřenosti, jednoty a účinnosti je v obecné rovině považován za samozřejmost a nemá odpůrce, ale jeho realizace v praxi je značně složitá věc a naráží na četné překážky.

Jednota marxisticko-leninského světového názoru není pouhým souhrnem, aritmetickým součtem jednotlivých disciplín tohoto učení, nýbrž hluboce rozpracovaným systémem poznatků, hodnot a norem, které jsou životním průvodcem člověka, návodem k poznání světa i jeho přeměn. Tato základní společenská funkce vědeckého světového názoru nás stále nutí klást si otázku, jak je více zpřístupnit mladé generaci, jak jim umožnit, aby jej zvládli co nejvíce a nejdůvěrněji, aby se stal součástí jich samých a sloužil jim k dosažení cílů osobních i společenských.

Jednota marxismu-leninismu jako světového názoru neznamená opakování či prolínání poznatků různých oborů marxismu-leninismu, nýbrž jejich soustavu, odlišení poznatků základních a určujících od poznatků druhotných, pomocných, či takových, které jsou se světovým názorem spjaty pouze zprostředkovaně. Požadavkem jednoty se bráníme vzájemně izolovanému výkladu marxisticko-leninských disciplín, tomu, aby byly vykládány jakožto speciální vědní disciplíny (filozofie, politická ekonomie), ale na druhé straně také tomu, aby nedocházelo k dublování výkladu, zbytečnému opakování, kolizím, nežádoucímu překrývání nebo naopak, nevznikala bílá místa při spoléhání na výuky jiné disciplíny, nebo aby nebylo nutné suplovat výuku disciplíny, která by měla logicky předcházet. Jako příklad možných kolizí si uveďme z desítek, ne-li stovek možných, že zkušební otázku „leninismus“ zodpovídají studenti podle zkušebních otázek ministerstva školství a zkoušky ve všech čtyřech ročnících. Jestliže vyučující a zkoušející nedokáží tuto otázku specifikovat v rámci své disciplíny a umožní studentům zodpovídat ji šířeji (formulace otázek to umožňuje), pak může vznikat u studenta v posledním ročníku dojem, že se připravuje počtvrté na jedno a to samé. Obdobně výkladem socialistické revoluce se zabývají všechny čtyři disciplíny marxismu-leninismu, každá ze svého hlediska, což je správné a nutné. Chybí-li však princip návaznosti a specifičnosti a otázka je podávána v širokých souvislostech, pak nutně vzniká u studentů dojem, že s nepatrnými změnami slyší na vysoké škole už počtvrté. Takováto situace je ovšem velmi škodlivá pro ideově výchovný vliv výuky marxismu-leninismu.

Předpokladem k řešení těchto otázek je poznání a uvědomění si konkrétních vazeb, souvislostí, objektivně existujících v systému výuky marxismu-leninismu na vysokých školách. Na základě poznání těchto souvislostí, které je předpokladem pro vyvození příslušných závěrů pro pedagogickou praxi, je možné přispět k prohloubení systému výchovy k vědeckému světovému názoru v rámci vlastní výuky marxismu-leninismu na vysokých školách v duchu závěrů XVI. sjezdu KSČ.

Použitá literatura:

Marx, K.—Engels, B.: Spisy, sv. 20, Praha 1966.

Lenin, V. I.: Spisy, sv. 21, Praha 1957.

Jeljutin, V. P.: Organizace vyučovacího procesu a jeho řízení na vědeckém základě, Praha 1972.

- Kalešnikov, A. G.: Metody prepodavaniya obščestvennyh nauk i puti povyšeniya ich effektivnosti, Moskva 1967.
- Mužik, J.: Výchova k vědeckému světovému názoru, SPN, Praha 1975.
- Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy, Dilčí projekty, Praha 1976.
- XXV. sjezd KSSS, Svoboda 1976.
- XXVI. sjezd KSSS, Svoboda 1981.
- Hlavní směry hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR na léta 1981—1985, Rudé právo 15. 4. 1981.
- Protokol IX. řádného sjezdu KSČ v Praze, 25.—29. 5. 1949, Praha 1949.
- Metodika výuky vědeckého komunismu, Horizont, Praha 1977.
- Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ, Svoboda 1976.
- Vědecký světový názor a světónázorová výchova mládeže, SPN, Praha 1976.
- Agafonov, V. P.: Komunistická výchova posluchačů na vysokých školách v SSSR, SPN 1980.
- O socialistickou školu budoucnosti, ÚŠI při MŠ ČSR, Praha 1980.

НЕСКОЛЬКО ВОПРОСОВ КАСАЮЩИХСЯ ЕДИНСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ МАРКСИЗМА - ЛЕНИНИЗМА В СИСТЕМЕ ВОСПИТАНИЯ В ВУЗАХ НАУЧНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ

За существующий период преподавания марксизма-ленинизма мы приобрели ценный опыт, на основе которого можно обучение теории научного мировоззрения осуществлять на все более высоком уровне.

Но пока существуют в этом преподавании слабые места. Одним из них является принцип связи отдельных дисциплин марксизма — между собой и тоже в отношении к профессиональным дисциплинам учебы.

В этой статье автор обращает внимание прежде всего на некоторые общие вопросы положения изучения марксизма-ленинизма в целой системе воспитания на вузе с целью подчеркнуть специфическое место этого изучения. Эта часть является общим теоретическим исходным пунктом дальнейшего анализа.

Во второй части рассматривается принцип единства в обучении всем дисциплинам марксизма и автор выражает основной взгляд на последовательность отдельных дисциплин. По его мнению марксистско-ленинской философии принадлежит первое место, потом постепенно следует политическая экономия и научный коммунизм и обучение завершает международное рабочее движение и история КПЧ. Этот пункт мотивирован 1. внутренней логической структурой теорий научного мировоззрения, 2. единством всей системы полигического воспитания на вузе, и прежде всего с точки зрения отношений между обучением марксизма-ленинизма и всех остальных предметов на вузе.

